

D'ON VA SORGIR BELLVITGE?

L'espai Bellvitge, com qualsevol altre espai afectat per l'acció humana, és una conseqüència de les relacions socials que s'hi desenvolupen. Les relacions socials capitalistes provoquen una articulació molt determinada de l'espai segons els interessos de la classe social dominant. La concentració dels mitjans de producció fonamentals -les màquines- ofereix una colla d'avantatges al seu posseïdor. La mà d'obra, expulsada per la crisi dels vells sectors, es desplaça a la recerca d'un lloc de treball, atreta per les possibilitats dels nous sectors. Així és com es formen les aglomeracions de població entorn a aquelles concentracions industrials.

Aquesta, que sembla una història de principis de segle XIX, és molt recent en el nostre país i explica el creixement vertiginós i incontrolat de les ciutats espanyoles durant el segle present.

L'extensió del mode de producció capitalista ha tingut dues conseqüències en quant a les ciutats. Per un costat el creixement ja esmentat. Per altra banda és igualment evident la segregació social en l'espai on s'hi produeix aquell creixement. És d'aquesta manera que neixen barris com el de Bellvitge, el qual, del no-res, avui ofereix vivenda a més de deu mil famílies. Obrers que van venir dels ambients rurals a l'urbà, a prop de les fàbriques i que van anar a raure a barris de treballadors, lluny dels sectors que les capes socials més elevades es reservaven per a ells. L'Hospitalet, un petit nucli rural, en menys de setanta anys va veure com el seu terme municipal s'omplia quasi totalment amb barris obrers i industrials.

L'any de l'inici de la construcció de Bellvitge, el 1964, va ésser l'any que la xifra d'immigració a Catalunya va assolir la xifra més alta: uns 126.000 immigrants nou-vinguts. Va ésser la culminació d'un quinqueni testimoni de l'arribada a Catalunya d'unes 400.000 persones, la meitat de les quals venien d'Andalusia. (1)

La immigració va arribar durant el període 1965-1970 a una xifra bruta de 450.000 individus, els quals, afegits al creixement vegetatiu resulta en un augment de la població catalana d'uns 700.000 habitants al llarg d'aquells sis anys. (2)

Els interessos de classe que provoquen la concentració dels mitjans de producció i de mà d'obra, en definitiva el creixement urbà, es concreten en l'actuació d'uns determinats «agents» productors d'espai urbà: els propietaris dels mitjans de producció, els propietaris del sòl, els promotors immobiliaris, les empreses de construcció i les institucions públiques. (3) I tot plegat, sense tenir en compte la manera de viure a la qual estan condemnant els habitants de les noves àrees urbanes.

La història de Bellvitge, la de les seves associacions i entitats, és en bona part una contínua lluita dels veïns contra aquests agents, ja que els interessos dels dos grups eren clarament oposats. Una història que comença amb el Pla Comarcal de 1953.

Els moviments migratoris que començaven a produir-se van impulsar a les autoritats franquistes a elaborar un pla urbanístic per a tota la comarca de Barcelona: el Pla Comarcal. És en aquest Pla Comarcal on per primera vegada algú pensa en Bellvitge com una zona residencial. L'organisme públic encarregat de desenvolupar el Pla era la Comissió d'Urbanisme. Aquesta Comissió inicia les gestions per fer dels terrenys que avui ocupa el barri una zona urbanitzable, i va encarregar a l'arquitecte Antonio Perpiñá l'elaboració del Pla Parcial del sector. El Pla Parcial va ésser aprovat l'abril de 1956 i ja s'hi projecta un polígon de vivendes molt semblant al que avui coneixem.

En aquella època els polígons proliferaven per tot el país en un intent d'absorbir amb urgència l'enorme demanda de vivenda.

«En general es tracta d'operacions destinades a crear vivendes per allotjar la classe obrera al cost més barat possible, sovint en localització perifèrica i amb problemes d'integració en la trama urbana, equipaments deficients i baixa qualitat de construcció.» (4)

El mes de novembre de 1959, l'empresa Immobiliaria Ciudad Condal, S.A. (ICC) com a propietària de gran part dels terrenys del polígon s'adreça a la Comissió d'Urbanisme i sol·licita que deixin al seu càrrec l'edificació del nou barri, cosa que li és atorgada immediatament.

Cal remarcar que no era la primera operació de gran envergadura que aquesta immobiliària empenia a la ciutat. Els «Bloques Ciudad Condal» a Sant Josep, feia poc temps que s'havien acabat.

ICC va presentar un pla urbanístic alternatiu on introduïa la torre com un tipus d'edifici i els blocs prefabricats com sistema d'edificació, pla que es va aprovar el mes d'octubre de 1960. Va ésser la primera modificació del pla inicial, i en van seguir d'altres caracteritzades per un augment en la densitat d'edificació i, per tant, de població permesa. El Pla Comarcal de 1953 permetia 500 habitants per hectàrea i es va passar quasi a 750 persones.

L'Ajuntament no va posar cap inconvenient a aquestes modificacions. Només la intervenció de la Comissió d'Urbanisme va impedir que la densitat permesa arribés fins als 900 habitants/hectàrea.

ICC es va fundar l'any 1953, el mateix any de l'aprovació del Pla Comarcal: ja eren evidents les possibilitats d'uns negocis fabulosos.

Empresaris procedents de la indústria es decideixen a invertir en la construcció. Pere Pararols Riera, conseller de Quimiplats, i Eugenio Usandizaga Grasset i els germans Joan i Miquel Pujol Borotau, president, secretari i gerent d'Aiscondel, S.A., eren els directius d'ICC.

Per emprendre la construcció de Bellvitge els homes d'ICC van posar-se en contacte amb unes empreses franceses que tenien la patent de la producció de mòduls prefabricats per construir edificis. Conseqüentment, el juny de 1963 es crea a Marsella l'empresa Construcción Industrial de Edificios, S.A. (CIDESA). La meitat de les accions eren d'Aiscondel i l'altra meitat de les dues empreses franceses. Cal remarcar que la meitat d'Aiscondel pertanyia a la multinacional nordamericana Monsanto Company dedicada a la fabricació de materials plàstics.

Als noms esmentats anteriorment cal afegir en la direcció de CIDESA els de Josep Godall Estruch, Rafael Calzada de Casto i Pio Fernández Segura.

La magnitud del negoci va implicar algunes ampliacions de capital. L'any 1971 el Banc Industrial de Catalunya participa en una d'elles; l'any 1974 ho fa el Banc Industrial del Mediterrani, ambdós dins l'àmbit de Banca Catalana. Els francesos van quedar arraconats, mentre el control de l'empresa restava en les mans d'aquests bancs, d'Usandizaga i els Pujol Borotau.

CIDESA i ICC formaven part d'un holding on dominaven el «grup Pujol-Usandizaga» al que pertanyia Aiscondel, Habitat del Vallés, S.A., "Immobilària Vall Palau, S.A. de Desarrollos Industriales" i altres empreses entre les quals hi ha la immobiliària Ordenación de Terrenos, S.A. (ORTESA) que també va intervenir a Bellvitge. ICC va promoure el 70% del barri. El 30% restant va ésser obra d'ORTESA i d'Immobilària Lamaro.

CIDESA tenia dues factories a Alcalà d'Henares (on residia Immobiliària Alvega del holding) i Sant Andreu de la Barca, les quals ocupaven el 1978 uns 700 treballadors. El febrer de 1979 CIDESA va presentar suspensió de pagaments mentre altres empreses del holding gaudien d'una excel.lent salut econòmica.

L'aparició del cognom Pujol entre els directius de la Immobiliària va originar un «mite» en molts veïns que inclouen l'actual President de la Generalitat en la llista de responsables del desastre urbanístic. És evident que es tractava d'un altre Pujol, concretament, d'altres Pujols. Tanmateix Jordi Pujol va tenir una determinada relació amb CIDESA. Va ésser assessor de la constructora com a representant del Banc Industrial de Catalunya, entre els anys 1971 i 1977. (5)

Per fer-nos una idea del negoci que va suposar Bellvitge tenim una dada: ICC va comprar cada pam de terra l'any 1960 a 1.50 pessetes i el 1970 el seu preu excedia les 175 pessetes pam.

Com acabem de remarcar, la immobiliària i la constructora eren pràcticament una mateixa empresa a Bellvitge. L'ajuda que van rebre de les institucions polítiques d'aleshores, tant de la municipal com les

supramunicipals, va ésser quasi total. A més a més, la immobiliària va entrar en contacte amb algunes grans empreses per tal que intervinguessin en la financiació de pisos que després serien per els seus empleats. Era un negoci rodó per a tothom: la immobiliària aconseguia vendre una colla de pisos i les empreses instal·laven els seus treballadors a prop de les fàbriques i amb això abaratien el cost de producció de la seva mà d'obra i realitzaven una acció «social» paternalista que sempre ha donat bons resultats a l'hora de pal·liar el moviment obrer.

Com podem veure, l'aliança entre els agents productors d'espai urbà a Bellvitge fou molt estreta.

Un episodi poc conegut d'aquesta aliança és la creació del «Patronato de Santa María de Bellvitge» amb el qual l'Ajuntament de l'Hospitalet també va contribuir a la popularització de Bellvitge. Després d'alguns lustres d'oblit l'Ermita de Bellvitge va desvetllar un gran interès entre les «forces vives» de la localitat i no pas gens de devoció la Verge que s'hi venera.

El febrer de 1959 es va crear el Patronat amb la finalitat de restaurar l'Ermita. Per finançar les obres es fan subscripcions públiques, s'organitzen concerts benèfics, s'imprimeixen edicions dels «goigs» a la Verge, etc., durant els anys 1960 i 1961. També es va fer una exposició amb obres donades per a la qual l'alcalde, sense pensar-s'hi gaire, no va tenir cap dubte en escriure fins tot a Picasso!

Un cop restaurada l'Ermita, el Patronat l'obre al culte, i cada diumenge s'hi fan misses i «aplecs» sardanístics on de vegades s'invita els periodistes barcelonins. Tots aquests actes van deixar de fer-se cap el 1963.

L'actuació del Patronat queda circumscrita a l'etapa entre els moments que ICC presenta el seu projecte d'urbanització del polígon i l'inici de les obres i està adreçada clarament a popularitzar un racó de la comarca que fins aquells moments era absolutament desconegut. Actuació molt d'acord amb la línia de la campanya propagandística que la mateixa ICC va fer per a vendre els seus pisos.

Crec que la carta següent que l'alcalde va escriure a Josep M. de Sagarra, el maig de 1960, és ben aclaridora:

«El Patronat que tinc l'honor de presidir, entre altres projectes acaricia el de publicar un dia o altre, una antologia poètica sobre la nostra Verge. Fora molt demanar del més alt poeta de la nostra llengua, que fos el capdavanter d'aquesta antologia? (...) Es tradició que els barcelonins, des del carrer de l'Espaseria i des del de l'Hospital acudien en processó a venerar la nostra Verge pageseta, situada en plena marina. Per què no renovar l'esperit d'aquella tradició, fixant l'atenció dels veïns de Cap i Casal envers Bellvitge, sobretot ara que la Granvia hi porta tan fàcilment?» (6)

Entre tots ells van construir un barri i una part d'aquells milers de persones que van venir a Catalunya el van ocupar. Expulsats dels seus llocs d'origen o atrets per les possibilitats de treball a Catalunya, o per ambdues coses, els immigrants van arribar massivament i tenien una imperiosa necessitat de vivendes. Les peripècies de les famílies abans d'aconseguir un pis és un tema molt interessant. La varietat de situacions per obtenir la vivenda a Bellvitge fa que les implicacions fossin molt diferents per als seus habitants.

Els participants en el taller van valorar d'aquesta manera la seva arribada al barri:

«Yo vine a Bellvitge procedente de Sta. Eulàlia (...) con la intención de mejorar la vida social que cada uno procura y quiere. (...) Sta. Eulàlia era un barrio de basureros, donde la gente vivía entre ratas y basura. Entre una de las cosas que decía, yo me acuerdo que cuando se hizo Bellvitge los pisos bajos se inundaban todos cuando una cloaca se... eso, ...? había una lucha tremenda, pero aparte decía: malos son, mal sitio, pero al menos algo nos están haciendo»

«Y yo vine de La Florida y me encontré cuando llegué aquí que esto estaba en obras, por cierto estaba todo fatal, todo lleno de barro y de ratas y de todo. Ahora hemos mejorado

bastante, pero entonces de donde yo vine se estaba mejor que aquí, (...) por entonces era desastroso»

«Yo vine a Bellvitge lo mismo que cualquiera de los miles de emigrantes que hay en el barrio. Vine directamente de Córdoba, y como cualquier emigrante y trabajador buscando una vivienda que casi cabía dentro de mis posibilidades económicas. O sea, que caí aquí porque no podía caer en otro sitio, en otro sitio no hubiera podido pagar la vivienda»

«Yo vine con 5 años, venía de un pueblo de La Mancha, buscando mis padres medios de trabajo y vivienda digna y demás; y bueno, el contraste que recuerdo (...) fue bastante bestial, sobre todo el contraste entre lo que es el barrio y el pueblo y lo que yo veía de pasar por Barcelona, de ver las casas de Barcelona y ver lo que se estaba haciendo aquí en Bellvitge. Yo vine al primer bloque. Recuerdo, barro, cloacas abiertas, jugar con mis hermanos por ahí, pero sin embargo también recuerdo la esperanza (...), y decir aquello que en Bellvitge había vida y que iba a ser un barrio importante, toda la idea del progreso.»

«Bueno, (...) de ratas, en Sta. Eulàlia habían, (...) y en todo Hospitalet habían ratas, lo que pasa es que en Bellvitge cuando vinimos los primeros es normal que hubiesen ratas porque todas las cloacas que desembocaban en la parte de abajo, estaban al aire libre. Actualmente yo creo que es una barriada, todavía se puede mejorar más, pero en la cual se está mejorando bastante»

«Yo siempre he estado orgulloso de vivir en Bellvitge, porque, en principio yo estaba «rellogao» con mis suegros, y a través de la empresa, le dieron 50 viviendas en el primer bloque, y vine para aquí con mi mujer y mis hijas, pagando 600 y pico de vivienda y un alquiler muy modesto, (...) a costa de pisar mucho barro, porque la nena tenía que llevarla a Hospitalet en una vespa que tenía, y veía las muchas ratas que había

porque las cloacas pasaban por medio de los bloques. Todo eso con el tiempo se ha ido subsanando»

«Al principio vinieron cantidad de matrimonios jóvenes, muchos recién casados, y esto, tenía una serie de consecuencias: el número de nacimientos que había aquí sobre los años 70-72, era realmente extraordinario».

«Fue una sorpresa la mala construcción que había(...). En un terreno como la palma de la mano no se hicieron unas calles como Dios manda y los servicios brillaban por su ausencia, los alcantarillados me parece a mí que no existían. El Bellvitge que me habían pintado y me hablaban que iba a ser la ciudad modelo, bueno, esto iba a ser algo...; yo sufrí una decepción tremenda.»

«Los primeros bloques que vinimos aquí, vinimos porque era lo más barato que había, cuidado, no mirábamos la construcción.»

«Si yo llego a saber los problemas que a mí me vinieron después, no me hubiera quedado ni un momento, porque fueron muchos. Yo vine a Bellvitge, me quedé aquí, me vinieron los problemas, empecé a solucionar problemas y por eso estoy aquí.»

Per a alguns una millora, per a altres Bellvitge era pitjor que d'on venien; per a alguns una decepció, per a altres esperança. Per a tots poca possibilitat d'elecció del lloc on viure, i allí, fang, rates, clavegueres a l'aire lliure...

La varietat de la procedència dels bellvitgens fou gran.

«Directamente llamar al pueblo y decir: oye tío, vente aquí que tienes piso o tienes vivienda y te puedes colocar a trabajar, eso no se produce en Bellvitge tanto como se produce en el Barrio de la Salud, por ejemplo, (...) es muy diferente.»

Les peculiaritats del barri i el seu aïllament van anar creant una consciència molt forta de barri. Si s'han d'adscriure a un territori, els bellvitgencs ho tenen molt clar: Bellvitge.

«Muchos de nosotros pensamos que Bellvitge puede ser una ciudad totalmente independiente. No ha habido mucha relación con Hospitalet Centro. Estamos aislados por las grandes vías rápidas, la vía del tren, la carretera del cinturón industrial y el Ayuntamiento era el único sitio de conexión con Hospitalet para ir a protestar y a reclamar cosas.»

«Creo que en el espíritu de la mayoría de la gente que llegamos aquí, hablo al menos de los emigrantes, cuando llegamos aquí, Bellvitge empezaba a crearse. Lo que está claro que por entonces no se tenía conciencia de Bellvitge, y mucho menos se podía tener conciencia de Hospitalet. Cuando nos vinimos a vivir aquí, nos vinimos a vivir aquí, hablo de los emigrantes, porque tuvimos que venirnos a Catalunya y caímos aquí».

«La relación de los vecinos con Hospitalet era nula y era nula porque además no se podía llegar a Hospitalet (...). Llegar a Hospitalet debía ser complicadísimo. La relación los vecinos la tenían con Barcelona. Ha sido a partir del setenta y tantos que se ha querido dar un poco de conciencia de barrio y de ciudad»

«Como pueblo no ha habido conciencia y hoy por hoy todavía falta un 50% para que la haya, que somos de Hospitalet, por las circunstancias que nos rodean. (...) Si yo venía con mi mujer de Barcelona del cine, cogía un taxi, me bajaba en la calle Campoamor y me costaba 30 ptas. pero si me metía en la avenida de Europa me costaba 60, entonces, para mí, la sensación que me daba es que yo no venía a Hospitalet sino que iba al Prat o a Garraf, y ese es el principio de la conciencia de Bellvitge.»

«Yo recuerdo ir al colegio a Hospitalet (...) porque ir a Hospitalet significaba ir desde el primer bloque, cruzar todo campos, cloacas, hasta llegar a Hospitalet, o sea, era otra cosa,

¿no?. Con respecto a Barcelona, también había una diferencia (...), y pienso que esa conciencia de Bellvitge nos la hemos hecho nosotros y nos la han hecho también la gente de Barcelona o de Hospitalet. Yo recuerdo mi tío, por ejemplo, que era catalán que decía «allà a Bellvitg, Bellvitg», como diciendo aquello es... lo que era, vaya, un guetto, ¿no?»

«Algunos se inventaron lo de la República Independiente de Bellvitge»

FOTO 1.: ERMITA BELLVITGE ABANS DE CONSTRUIR EL BARRI.
FONT : JOSEP BONASTRE